

בברייתא זו דאבשר משלם חצי נזק ואמאי?
הא אכילת בשר אורחיה הוא לחיה?

ומשנינן: דמטוי, שהיה הבשר צלוי ואין דרך
חיה לאכול בשר צלוי.

ואיבעית אימא, ברייתא זו מיירי בטביא
[בצבין] שאין דרכו לאכול בשר.

ואיבעית אימא: לעולם מיירי ברייתא זו
בבהמה. ומה שמשלם רק חצי נזק על הלחם
היינו טעמא משום דמיירי בפתורא [שלחן],
שהיה הלחם מונח על גבי שלחן, דזה ודאי
אין דרכה של בהמה לאכול פת מעל גבי
שלחן.

ההוא ברחא [עז] דחזא לפתא אפומא דדנא כ-א
[שראתה לפת על פי החבית] סרוך, סליק,
ואכלה לליפתא [נסרכה ועלתה על החבית
ואכלה את הלפת] ותבריה לדנא [וגם שברה
את החבית].

חייביה רבא לבעל העז לשלם אליפתא
ואדנא נזק שלם, ואף שאין דרך העזים
לעלות על חביות, ומשונה הוא. הכא שאני.

מאי טעמא? כיון דאורחיה למיכל ליפתא,
אורחיה נמי לסרוכי ולמסלק על החבית
לצורך אכילת הלפת.

אמר אילפא: בהמה שהיתה מהלכת ברשות
הרבים ופשטה צוארה, ואכלה מעל גבי
חבירתה, חייבת,

מאי טעמא? משום ש"גבי חברתה" כחצר
הניזק דמי, אף שהיא עומדת ברשות הרבים.

חייביה רב יהודה לבעל החמור לשלם נזק
שלם אנהמא [על הלחם]. אבל אסלא לא
חייבו אלא בחצי נזק כיון דהוי משונה,
שאינן דרך חמור ללעוס סלים.

ומקשינן: ואמאי חשיב ליה רב יהודה
משונה ללעיסת הסל?

הא כיון דאורחיה דחמור למיכל נחמא,
אורחיה נמי לפלוסי סלא כדי להגיע אל
הלחם?

ומשנינן: אכן אם היה החמור לועס את הסל
על מנת להגיע ללחם שבפנים היה רב יהודה
מחייבו לשלם נזק שלם דאורחיה בהכי,

אבל במקרה זה איירי דאכל את הלחם והדר
פלים [ואחר כך לעס את הסל], ואם כן
לעיסת הסל לא היתה בכדי להגיע אל
הלחם. ולפיכך ודאי דהוי משונה ואין משלם
אלא חצי נזק.

ומקשינן אהא דחייביה רב יהודה אנהמא נזק
שלם משום שדרך חמור לאכול פת:

ופת אורחיה הוא?!

ורמינהו סתירה לכך מדקתני בברייתא:
אכלה פת ובשר ותבשיל משלם חצי נזק,
מאי לאו דאיירי ברייתא זו בבהמה, ומוכח
דלאו אורחיה דבהמה למיכל פת.

ודחינן: ברייתא זו לא איירי בבהמה אלא
בחיה, וחיה אכן אין דרכה בפת אבל חמור
דרכו לאכול פת.

ומקשינן: אי בחיה מיירי תקשי מדקתני

ולדעת רבנן החולקים על רבי נתן, כאשר השותף אינו משלם, הוא אינו משלם כי אם חצי נזק,

ומפרשינן לבעייתו: היכי דמי? כגון דקיימא עמיר [חבילת קש] ברשות היחיד ובהמה ברשות הרבים וקא מתגלגל העמיר ואתי מרשות היחיד לרשות הרבים על ידי הבהמה. ואחר כך אכלה הבהמה את העמיר ברשות הרבים, מאי?

האם אזלינן בתר אכילה והאכילה היתה ברשות הרבים, ופטור, או דאזלינן בתר לקיחה והבהמה לקחה את העמיר מרשות הניזק, וחייבת.

תא שמע: דתני רבי חייא: משוי [והשתא הבינה הגמרא דהיינו אמתחת מלאה שעורין] שמקצתו בפנים ברשות הניזק, ומקצתו בחוץ ברשות הרבים דינו כך: אכלה בפנים חייבת, אכלה בחוץ פטורה,

מאי לאו דמיירי כגון שאכלתו כולו ואיירי דהוא מתגלגל ואתי, והכי קאמר: אכלתו בפנים, כגון שגלגלה את כולו לפנים לרשות היחיד ואכלתו שם הרי זו חייבת, אבל אם אכלתו בחוץ, דהיינו שגלגלתו לחוץ לרשות הרבים הרי זו פטורה.

אלמא בתר מקום אכילה אזלינן.

ודחינן: לא, אלא אימא הכי: לא שנא גלגלה הכל לפנים ולא שנא גלגלה הכל לחוץ.

לעולם כשאכלה — על מה שהיה מלכתחילה בפנים הרי זו חייבת, ועל מה שהיה מלכתחילה בחוץ, הרי זו פטורה.

איבעית אימא, דחי ותימא הכי: לעולם הפירוש הוא דאם אכלתו בפנים חייבת על הכל, ואם אכלתו בחוץ פטורה מן הכל, ומכל מקום לא תפשוט דאזלינן בתר מקום אכילה.

ואמרינן: לימא מסייע ליה ממה ששינוו בברייתא: היתה קופתו מופשלת לאחוריו, ופשטה בהמה את צוארה, ואכלה ממנו, חייבת.

ומוכח, שגבי האדם שאכלה הבהמה ממנו, חשיב כחצרו, דאם לא כן, הוי שן ברשות הרבים, ופטורה.

והוא הדין שגבי בהמה הוי כחצר בעליה, ולפיכך אם אכלה בהמה משם, הוי כאוכלת ברשות הניזק וחייבת.

ודחינן: מהא אין להוכיח דגבי בהמה כחצר בעליה דמי, משום שיש לאוקמא כדאמר רבא [בענין אחר כדלהלן] דמיירי בקופצת, הכא נמי מיירי בקופצת על צוארה של הבהמה, שאין דרכה בכך, ותולדה דקרן היא, ולפיכך אף דהוי רשות הרבים מכל מקום חייב כדין קרן.

[ומה דקאמר אילפא חייבת, לאו נזק שלם קאמר אלא לשלם חצי נזק כדין קרן תמה].

והיכא אתמר דרבא שאמר: בקופצת?

אהא דאמר רבי אושעיא: בהמה הנמצאת ברשות הרבים, הלכה ואכלה פטורה, אבל אם עמדה ואכלה חייבת.

והוינן בה: מאי שנא הלכה דפטור כיון דאורחיה הוא, אם כן עמדה נמי היה לו לפטור דאורחיה הוא?

ואמר רבא עלה: עמדה דאמר רבי אושעיא, אין כוונתו עמדה סתם, אלא בקופצת. וכיון דהוי משונה לפיכך חייב ברשות הרבים.

בעי רבי זירא: מתגלגל מהו?

שחייבת חצי נזק, לומר שגם דין זה לא נאמר אלא בחצר הניזק.

אמר רב: "במה דברים אמורים" דקתני, **אכולהו קאי!**

ומאי טעמא אכלה כסות או כלים ברשות הרבים הרי זה פטור, והא הוי משונה, וחייב עליו מדין קרן, וקרן ברשות הרבים חייבת?

משום שכל המשנה כגון זה שהניח כליו ברשות הרבים, **ובא אחר ושינה בו**, כגון זו שאכלתם, הרי זה פטור.

ושמואל אמר: לא שנו שאין חייב אלא ברשות הניזק, אלא כשאכלה פירות וירקות דהוי שן, ושן ברשות הרבים פטור, אבל אכלה כסות או כלים, דהוי קרן, חייבת אפילו אכלתם ברשות הרבים.

וכן אמר ריש לקיש כדברי רב: **אכולהו** קאמרה מתניתין שאינו חייב אלא ברשות הניזק, ומטעם שכל המשנה ובא אחר ושינה בו הרי זה פטור.

ואזדא ריש לקיש בדין זה לטעמיה [לשיטתו].

דאמר ריש לקיש: שתי פרות הנמצאות ברשות הרבים, אחת מהן רבוצה, ואחת מהן מהלכת כדרכה, אם בעטה המחלכת ברבוצה הרי זו פטורה, כיון שלא היה לה לרבוץ ברשות הרבים. וכל המשנה, ובא אחר ושינה בו, הרי זה פטור.

משום שרבי חייא לא איירי באמתחת של שעורים, אלא **כי קאמר רבי חייא בפתילה דאמפפתא**, שהוא משוי של שחת שעליו ארוכין וראשו אחד בפנים וראשו אחד בחוץ, כיון שכולו דבר אחד, וכשאוכלת מצד אחד נמשך גם הצד השני למקום שהבהמה עומדת לפיכך בזה ודאי אזלינן בתר מקום שהבהמה עומדת.

אבל אנן כי קמיבעיא לן כגון במשוי של שעורין דמקצתם נמצאים לגמרי בפנים, ומקצתם נמצאים לגמרי בחוץ, וכי אכלה למשוי שעורין זה אין דרך השאר להתגלגל אצלה, והיא גלגלה הכל אצלה. ולפיכך יש להסתפק שמא אזלינן בתר מקום שהיה שם מתחילה ונחייב אותה על שעת הגלגול, ולכן אין לפשוט מתני דבי רבי חייא את בעיית רבי זירא במתגלגל.

שנינו במשנתנו: כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה כו' **אכלה כסות** או כלים משלם חצי נזק, ותנינן בתר הכי במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטור.

והוינן במה ששנינו "במה דברים אמורים ברשות הניזק".

אהייא קתני לה? על מה שנינו זאת? האם רק על הדין "השן מועדת לאכול את הראוי לה" ואמרה על זה המשנה "במה דברים אמורים ששן חייבת? ברשות הניזק".

או דקאי גם על דין אכלה כסות או כלים,

לזה מחייבים אותו משום בור המתגלגל, שהרי בבור המתגלגל לא מחשיבים את המגלגל שותף בהיזק, וחייב בעל הבור לשלם את כל הנזק.

אבל אם בעטה הרבוצה במהלכת, הרי זו חייבת, כי בעיטה הוי תולדה דקרן, וקרן ברשות הרבים חייבת,

הרי שסבר ריש לקיש, שכל המשנה ובא אחר ושינה בו הרי זה פטור, ולפיכך סבר נמי דאכלה כסות או כלים ברשות הרבים הרי זה פטור.

ורבי יוחנן אמר בפירוש משנתנו: לא שנו אלא שאכלה פירות וירקות, שאז ברשות הרבים פטור, אבל אכלה כסות או כלים, דהוי קרן, חייבת. אפילו אכלתן ברשות הרבים.

ואמרינן, כיון שמוכח דפליג רבי יוחנן על ריש לקיש בדין אכלה כסות או כלים ברשות הרבים, אם כן סבר דלא אמרינן לכלל "כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור", ואם כן לימא **דרבי יוחנן לית ליה דינו דריש לקיש אפילו בשתי פרות הנמצאות ברשות הרבים, וסבר, אפילו בעטה מהלכת ברבוצה הרי זה חייב.**

ודחינן: **לא. לעולם אית ליה דינו דריש לקיש, שבעטה מהלכת ברבוצה פטור מטעם כל המשנה ובא אחר ושינה בו הרי זה פטור.** ואין להביא מדברי רבי יוחנן גבי כסות וכלים ראיה לדין שתי פרות. כי שאני כסות המונחת ברשות הרבים, שלא חשיב משנה בהנחתו, **דעבדי אינשי** [דרך אנשים היא] **דמנחי גלימי ומתפחי** [שמניחים בגדיהם, כדי לפוש מטורח הדרך], ויש להם רשות לעשות כן, ולפיכך בהמה המזיקתם חייבת.

אבל בהמה, לאו אורחה למרבץ ברשות הרבים ולכן הוי משנה, ואם שנתה המהלכת לבעוט בה הרי זו פטורה.

הקדמה לסוגיית זה נהנה וזה לא חסר

יש כמה וכמה אופנים, בהם אדם נהנה מממון חבירו, מבלי שיסכם מראש עם חבירו אודות תשלום עבור ההנאה.

אופן אחד הוא: מי שנהנה מממון חבירו בצורה שהתרבה ממנו בפועל [ולא רק באופן שחסך לעצמו הוצאת ממון], ונמצא שכאילו עתה יש בידו ממון חבירו.

באופן שכזה, אין כל ספק שהוא חייב לשלם לחבירו תשלום מלא עבור הריבוי שהתרבה ממנו מחמת ההנאה שנהנה ממנו.

האופן השני הוא: מי שנהנה הנאה חולפת מחסרון שעשה בממון חבירו, כגון מי שאכל את ממון חבירו, ועתה לא נשאר בידו דבר מאותה ההנאה [ובאופן שאין לחייבו לא מדין מזיק ולא מדין גולן].

באופן שכזה הוא חייב לשלם "בזול", דהיינו שני שלישי מהמחיר המקובל עבור אותה הנאה.

בשני האופנים הללו הרי הוא חייב לשלם לדברי הכל, ואין מחלוקת בדבר; ואילו בסוגיא שלפנינו דנה הגמרא באופן שאדם נהנה מממון חבירו כשלא החסיר את ממונו, האם הוא חייב לשלם תמורת ההנאה הזאת, אופן הנאה שכזה, נקרא "זה נהנה וזה לא חסר", ונחלקו אמוראים האם צריך הוא לשלם עבור הנאה זאת אם לאו.

לאופן זה של הנאה ישנן ארבע צורות:

האחת: הנהנה אינו רגיל לשלם עבור הנאה כזו, ואף המהנהנה אינו רגיל לקחת תשלום עבור הנאה שכזו.

השניה: הנהנה והמהנהנה עושים זאת תמורת תשלום.

השלישית: הנהנה אינו רגיל לשלם, והמהנהנה רגיל לקחת תשלום.

הרביעית: הנהנה רגיל לשלם, אך המהנהנה אינו רגיל לקחת תשלום.

כששניהם אינם נוהגים בתשלום עבור ההנאה, פשוט הדבר שאין לשלם עבור ההנאה.

וכששניהם נוהגים בתשלום עבור ההנאה, או אף כשהמהנהנה בלבד נוהג לקחת תשלום עבור ההנאה, הנהנה צריך לשלם עבור ההנאה.

וכל הדיון הוא בצורה הרביעית, כשהנהנה רגיל לשלם, והמהנהנה אינו רגיל לקחת תשלום, האם באופן שכזה יש חובת תשלום, כשלא סיכמו עליו בתחילה.

המקרה הנידון בגמרא הוא, במי שדר בחצר [בית] חבירו שלא מדעתו של חבירו, והדר בה דרכו לשכור בית ולגור בו, ואילו בעל החצר אין דרכו להשכיר אותה, הרי הדר נהנה מכך שגר בבית, שאם לא היה שוכר בית זה היה שוכר בית אחר, ובעל הבית אינו חסר, שהרי אין דרכו להשכירו.

ונחלקו אמוראים בדעת רבי יוחנן אם צריך להעלות לו לאחר מכן שכר.

הסברא לפוטרו הוא, משום "וכי מה עשה לו

[הדר בחצר לבעל החצר], ומה חיסרו, ומה הזיקו".

היינו, שעל הנאה בלבד אין חובת תשלום לדעה זו, אלא אם כן היה בה גם חסרון ממון לבעל החצר, [חידושי רבי שמעון שקופ סימן יט].

וה"פני יהושע" מבאר בדעת תוספות, שדין זה הוא מחמת "כפיה על מידת סדום", דהיינו, שכופים על אדם להרשות לחבירו להיחנות ממנו, כאשר אין זה גורם לו לחסרון ממון, [וכן משמע מדברי התוספות במסכת בבא בתרא יב ב ד"ה כגון, ובדברי הרמב"ם הלכות שכנים ז ח].

יש אמוראים הפוטרים אותו מתשלום, משום שיש הנאה לבעל הבית כשהוא מיושב ואינו עומד שמם וריק, וכפי שיבואר להלן.

אלא שנחלקו הראשונים, האם אמוראים אלו חולקים על היסוד ש"זה נהנה וזה לא חסר, פטור", ולכן נתנו כאן טעם חדש, או שאף הם מודים שהוא פטור, ולא אמרו טעם זה אלא בתורת סעד, שאפילו טובה עשה לו בזה שגר בביתו, או כדי לפוטרו על מעט החסרון שעשה בשימושו בבית.

שנינו במשנה: **ואם נהנית משלמת מה שנהנית:**

ומפרשינו: מדקתני "משלמת מה שנהנית", משמע, שאין הבעלים משלמים את כל ערך מה שאכלה, אלא כפי ערך הנאתה –

וכמה הוא ערך הנאתה?

רבה אמר: דמי עמיר [קשין ותבן] בלבד

דמיהן, אלא אומדיון: כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו⁽³⁾ דבר הראוי לה וכגון שעורין לחמור,⁽⁴⁾ אף על פי שאינו רגיל להאכילה כן,⁽⁵⁾ ושיעור זה הוא שני שלישים מערך הדבר הראוי לה, כי יש להניח, שבמחיר כזה היה הוא מוכן לקנות שעורים ולהאכילה, אף שאינו רגיל להוציא כל כך על מאכלה.

ולפיכך, היות ומשערים בדבר הראוי לה, אם אכלה היטוין, או דבר הרע לה, הרי היא פטורה שהרי לא נהנית.

אמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא: לא הוית גבן באורתא בתחומא, דאיבעיא לן מילי מעלייתא [לא היית אמש קרוב לנו שתוכל לבוא אלינו, כדי לשמוע ספיקות חשובים שנסתפקנו!] ⁽⁶⁾

אמר רמי בר חמא לרב חסדא: מאי מילי מעלייתא [מה הן אותם ספיקות חשובים]?

אמר ענה ליה רב חסדא לרמי בר חמא:

נסתפקנו בדין הדר בחצר חבירו שלא

הוא משלם, ואפילו אם אכלה שעורין שהוא דבר הראוי לה יותר מן העמיר. ומשום שבעל הבהמה טוען לבעל השעורים: "אי אפשר להאכילה שעורין אלא קשין ותבן".

רבא אמר: אין די לו בתשלום עמיר אם אכלה שעורים, אלא משלם דמי שעורים⁽¹⁾ — שהוא המאכל הראוי לבהמה וטובים הם לה מן העמיר — בזול, כלומר: אינו משלם כפי ערכם בשוק, אלא שני שלישי דמי השעורים.⁽²⁾

תניא כוותיה דרבא [מצאנו ברייתא המסייעת לרבא], ואף תניא ברייתא אחריתי כוותיה דרבא.

ומפרשת הגמרא: **תניא כוותיה דרבא: רבי שמעון בן יוחי אומר: אין משלמת אלא דמי עמיר בלבד.**

תניא כוותיה דרבא בברייתא המפרשת את דין משנתנו: **"אם נהנית משלמת מה שנהנית", ביצד:**

אכלה קב או קביים, אין אומרים תשלם

המעולה בדמים, אינו משלם רק בעד דבר הראוי לה, כגון שעורים לחמור וכרשינין לפרה.

5. ביאר הרש"ש, שאומדים באדם שאינו רגיל להאכיל לבהמתו שעורים, כמה היה רוצה לתת בעד דבר הראוי לה, אף על פי שאינו רגיל להאכילה רק עמיר, שלא יקנה שעורים אלא אם יארע לו בזול; וכן נתבאר בפנים.

6. נתבאר על פי רש"י; והרשב"ם בכבא בתרא נא א פירש: "בתחומא: בתי מדרשות שלהן בסוף התחום היו, כדי שיוכלו לבוא שם בשבת מן העיירות מסביב".

1. היינו לחמור שדרכו בשעורים; ואפילו אם אכלה הבהמה אוכל שהוא יקר מן השעורים, אין הוא משלם אלא דמי שעורים, שזה הוא מאכל הראוי לה, ואין צורך ביותר מזה.

2. ראה בגמרא בהמשך הענין, את טעם הדין שהוא משלם "בזול".

3. ביאר הרש"ש, שאפילו אם אכלה קב או קביים, אינו משלם אלא כפי שיעור שדרך בני אדם להאכיל לבהמתו, חצי קב או פחות.

4. ביאר הרש"ש, שאפילו אם אכלה דבר

אלא נאמר, שהספק הוא בכגון שדר בחצר דקיימא לאגרא [החצר עומדת להשכרה], וגברא דעביד למיגר [הדר בה צריך לשכור לעצמו דירה] שאין לו היכן לדור, אף כך אי אפשר לומר, כי:

מה ספק יש כאן?! והרי זה — הדר — נהנה, ואף זה — בעל החצר — חסר שמנוע היה מלהשכירו לאחרים, (9) ופשיטא שחייב הוא לשלם.

ומפרשת הגמרא את האיבעיא:

לא צריכא, לא נסתפק רב חסדא, אלא בכגון שדר בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר [החצר אינה עומדת להשכרה, ואילו השוכר צריך היה לשכור דירה], ובוזה יש להסתפק מאי הוא דין התשלום? (10)

מדעתו של בעל החצר, (7) האם צריך הדר בחצר להעלות לו שכר, או אין צריך?

תמזה הגמרא על הספק: והרי היכי דמי [באיזה אופן נסתפק]:

אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא [חצר שאינה עומדת להשכרה] ולא מנעו על ידי דירתו מלהשכירה לאחר, ובגברא דלא עביד למיגר [אדם שאינו עומד לשכור דירות], כי מצויים לו בשפע דירות בחינם, או שיש לו דירה משלו, כך הרי אי אפשר לומר, כי:

מה מקום יש להסתפק אם חייב הוא לשלם, והרי זה — הדר — לא נהנה כי יש לו היכן לדור; (8) ואף זה בעל החצר לא חסר בדירתו של זה, ובכי האי גוונא אין ספק שהוא פטור.

לא היה משלם עבור הנאה זו, אין הנאה זו שוה אצלו ממון, ולכן אינו מתחייב לשלם על הנאת גופו.

9. ביארו התוספות, שהחסרון הוא משום שכל זמן שרואים אותו עומד בחצר אין מבקשים ממנו להשכירו; וכן כתב הרשב"א, ומשום שהוקשה לו: "ומה חסרו, והלא לא בא להשכירו לאחרים".

10. א. הנה בסוגייתנו נתבארו שלשה אופנים בלבד בדין חיוב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו: א. כשזה לא נהנה וזה לא חסר; ב. כשזה נהנה וזה חסר; ג. כשזה נהנה וזה לא חסר.

וכשזה חסר וזה לא נהנה, וכגון שהחצר עומדת להשכרה, אך השוכר אינו עומד לשכור, נחלקו הראשונים:

דעת התוספות [כ א ד"ה זה] שהוא פטור, והוסיפו לבאר: "דאפילו גירשו חבירו מביתו

7. בביאור הלשון "שלא מדעתו" נראה בפשיטות, שנחלקו בדבר הראשונים בדף כא תחילת עמוד א, שדעת רש"י נראה בפשיטות ד"שלא מדעתו" דוקא, ומטעם זה גבי הקדש אין שייך "שלא מדעתו", היות ולעולם יש דעת שכינה; והתוספות חלקו עליו שם בד"ה כהדיוט, וכתבו, שלשון זו היא לאו דוקא, אלא אורחיה דמילתא נקט, וראה שם בהערות בשם הרשב"א וה"ר ישעיה.

8. ב"חידושי רבי שמואל" סימן יח אות ב ד"ה ובבאור, ביאר, שטעם הפטור באופן זה אינו משום שהחיוב הוא על הרווחת הממון [וכאשר היה משמע בפשיטות מלשון הגמרא "זה לא נהנה"], אלא באמת החיוב הוא על ההנאה עצמה, אלא, שחיובו שלם על ההנאה הוא כפי מה שההנאה שוה בשביל הנהנה, [וראה שם את טעם הדבר, שאינו חייב לשלם כפי ערך ההנאה בעלמא], ולפיכך בגברא דלא עביד למיגר שהוא

האם מצי אמר ליה הדר לבעל החצר: מאי חסרתין [מה חסרתין] במה שדרתי

בחצרך? (11) או דילמא מצי אמר בעל החצר לדיר: חסרתין

חסרונו, ואף אם ערך הנאתו היה יותר מכדי חסרונו של המשכיר; וראה שם, שמדברי הרשב"א נראה בפשוטו, שהוא מפרש בדעת הרי"ף שלא כהבנת ה"נמוקי יוסף", ויבואר בהערות בעמוד ב גבי בית ועלייה, ראה שם.

ב. והרא"ש בסימן ו אחר שהביא דברי הרי"ף, כתב: "ומיהו כבר הוכחתי, שעל החסרון אין חיוב, דלא הוי אלא גרמא בעלמא; ואי איכא לחיוביה, מהאי טעמא [הוא ד]איכא לחיוביה, משום שאכל חסרונו של זה, ולא דמי לנועל ביתו של חבירו ולא דר בו וכו' שלא בא לידו כלום מחסרון חבירו, אבל זה אף על גב שלא נהנה שהיה מוצא דירה אחרת בחינם, מכל מקום השתא מיהא קאכל מה שחבירו נפסד".

11. ביאור הטעם ש"זה נהנה וזה לא חסר, פטור":

ב"פני יהושע" למד מדברי התוספות הנוכחים בהערה הקודמת, שטעם הפטור ב"זה נהנה וזה לא חסר", הוא משום ש"כופין על מדת סדום" כיון שאינו מפסיד כלל, וגדולה מזו כתב המרדכי בשם הראב"ה, שאפילו לכתחילה יכול הוא לכופו לגור בביתו, ואף על גב שרוב הפוסקים חולקים על זה, מכל מקום בדיעבד שדר כבר שלא מדעתו, שפיר מספקא לה"ש.

והיינו משום שהוקשה לו לפי דברי התוספות שמניעת ההשכרה אינו אלא גרמא בעלמא, אם כן למה חיוב הוא כשהוא נהנה, וכי מפני שנהנה יתחייב על גרמתו, ראה שם; ומכח זה הכריח, שאף כשהוא חסר אין החיוב על החסרון אלא על ההנאה, ואם כן בהכרח שכל הפטור כשאינו חסר אינו אלא משום ש"כופין על מדת סדום", וראה שם שהביא סייעתא לדבריו, ממה שמבואר

ונעל דלת בפניו, אין זה אלא גרמא בעלמא", כלומר: ומטעם זה אין לחייבו מטעם מזיק.

ובהגהות הגר"א כתב, שדעת הרי"ף [ט א מדפי הרי"ף שכתב: "אבל בחצר דקיימא לאגרא צריך להעלות לו שכר, ואע"ג דלא עביד למיגר, דהא חסריה ממונא"], ושאר פוסקים אינה כן, והם סוברים שהוא חייב.

וראה ב"נמוקי יוסף" [ח ב מדפי הרי"ף] שכתב בשם התוספות שהוא פטור, ואן לחייבו על מה שמנע את חבירו מלהשכיר, כי זה דומה ל"מבטל כיסו של חבירו [מונע בעדו מלהשתמש במעותיו לצורך מסחרו, ומונע בעדו מלהרויח בהם] ול"הדקיה לחכריה באינדרונא [סוגרו במקום שאינו יכול לצאת ולהרויח]; אך כתב, שהרא"ה ז"ל כתב: שכל הגאונים ז"ל פה אחד אומרים, שהוא חייב, וכן דעת רבו ז"ל, ולא דמי ל"מבטל כיסו" ול"הדקיה באינדרונא", דהתם גרמא בעלמא הוא, אבל בכאן שדר בה ואכל פירותיו חייב, בודאי תדע, שאילו אכל אדם פירות חבירו חייב, אף על פי שלא נהנה כלל וכו', וכן כתב הרמ"ה ז"ל, דכשדר בה חייב, מידי דהוה אכל נזקים דעלמא, דזה חסר וזה לא נהנה וכו'.

וב"חידושי רבי שמואל" סימן יח, כתב, שמדברי ה"נמוקי יוסף" משמע, שהוא חייב מטעם מזיק, והביא שם בשם הגרש"ק [סימן יט אות ב] לבאר, למה אינו חייב אלא כשדר בה, אף ששיקר החיוב הוא על מה שהוא מונע מחבירו מלהשכיר את החצר, דהטעם בזה הוא משום שעל מניעת ריוח אינו חייב, אבל כשדר בה, הרי דירתו היא הפירות של החצר והוא לוקחם, ולכן חייב הוא מטעם מזיק.

ולפי טעם זה אינו חייב לשלם לו אלא כדי